

שוק ניירות הערך בשנת 2001

מבוא

על רקע ההחרפה במצב הבטחוני-מדיני בארץ, ירידות השערים החדות בנאסד"ק, המיתון המעמיק במשק ופיגועי הטרור שפקדו את ארה"ב בספטמבר, נרשמו גם בבורסה בתל-אביב, בדומה לאחיותיה בעולם, ירידות שערים חדות.

הפעילות בבורסה במהלך השנה היתה מלווה במחזורי מסחר נמוכים, גיוס הון בהיקף מצומצם וקיפאון בתהליך ההפרטה. לקראת סוף דצמבר, עם הורדת הריבית ב-2% ע"י נגיד בנק ישראל, נרשמו עליות שערים חדות ומחזורי מסחר ערים, שתיקנו מעט את תמונת המצב של סיכום שנת 2001.

המשבר בשוק המניות גרם להתגברות הפעילות בשוק איגרות החוב, שבאה לידי ביטוי בעליות שערים, במחזורי מסחר גבוהים במיוחד, ובגיוס הון בהיקף נרחב. יצוין, כי לראשונה נרשם מחזור באיגרות חוב בהיקף כפול ממחזור המסחר במניות, ובמקביל נרשם גידול חד בגיוס ההון ע"י איגרות חוב קונצרניות.

נקודת אור בולטת בבורסה בשנת 2001 היתה התבססות תהליך הרישום הכפול, במסגרתו נרשמו למסחר בבורסה 15 חברות ישראליות, שנסחרו בארה"ב.

שוק המניות

ההאטה בשוק ההון, שהחלה ברבעון האחרון של 2000, נמשכה לאורך השנה. בשערי המניות נרשמה ירידה חדה שלוותה בתנדטיות רבה ובמחזורי מסחר נמוכים.

ירידות השערים ברבעון הראשון של השנה הסתכמו בכ-23% והשלימו ירידה של כ-34% מחדש ספטמבר אשתקד. באפריל התהפכה המגמה ושערי המניות עלו עד סוף יולי בכ-18% ואילו באוגוסט התחדשו ירידות השערים, שהגיעו לשיא ביום פיגועי הטרור בארה"ב (11 בספטמבר) והסתכמו בכ-18%. מסוף ספטמבר ועד סוף השנה עלו שערי המניות בכ-20%. עיקר העליה (כ-12%) נרשמה מ-23 בדצמבר, יום המסחר הראשון שלאחר הורדת הריבית ב-2%, ועד סוף השנה. בסיכום שנתי ירד מדד המניות הכללי בכ-6.6%.

לירידות בשערי המניות גרמו הירידות החדות בשווקים בחו"ל ובעיקר בשערי מניות הטכנולוגיה הנסחרות בנאסד"ק, חוסר היציבות הבטחונית-מדינית בארץ ופיגועי הטרור בארה"ב בספטמבר.

גם למיתון המחרף, שבא לידי ביטוי, בין היתר, בעליה בשעור האבטלה ובירידה ניכרת ברווחיות החברות, היתה השפעה שלילית על הפעילות בשוק המניות. מנגד, לשעור האינפלציה הנמוך מהמצופה, כ-1.4%, ובעקבותיו הורדות הריבית הנומינלית ע"י בנק ישראל, בשיעור מצטבר של 4.2%, היה אפקט חיובי על שוק ההון, שבא, כאמור, לידי ביטוי בעיקר לקראת סוף השנה עם הורדת הריבית ב-2%.

מחזור המסחר היומי, בבורסה ומחוצה לה, הסתכם בכ-270 מיליון ש"ח – ירידה של כ-42% לעומת המחזור הממוצע, אשתקד. יצוין כי ב-27 בדצמבר, יום פקיעת האופציות על מדד ת"א-25, נרשם מחזור של כ-1.1 מיליארד ש"ח – שיא כל הזמנים.

בדומה לעיתות שפל בעבר, נצפתה עליה בריכוזיות המסחר ומחזור המסחר הכולל במניות ת"א-25 היווה כ-73% מסך המסחר במניות, לעומת כ-57% בלבד אשתקד. גם הפעילות הערה במסחר באופציות על מדד ת"א-25 תרמה לריכוז המסחר במניות אלה. במקביל, ירד חלקן של מניות ת"א-75 ומניות היתר מסך המסחר במניות מכ-20% ו-23%, בהתאמה אשתקד, לכ-14% ו-13% בהתאמה, בשנת 2001.

מגמה מעורבת נרשמה במדדים הענפיים, כאשר מניות הבנקים למשכנתאות וחברות הביטוח עלו בכ-36% ו-22%, בהתאמה. מנגד ירדו מניות חברות ההשקעה בכ-17% ומניות הבנקים וחברות התעשייה בכ-10%.

* כל הנתונים בסקירה זו הם נומינליים.

המשקיעים הפיננסיים הזרים (שאינם בעלי-עניין) משכו השנה מהבורסה כ- 650 מיליון דולר, כמעט כפליים מאשתקד. שווי החזקותיהם ירד בסוף השנה לכ- 2% משווי המניות לעומת יותר מ- 4% ב-2000. סך שער החזקות המשקיעים הזרים (כולל בעלי עניין) ירד בכאחוז והיווה כ- 10% משווי שוק המניות.

שכלול המסחר ב"רצף" עלה שלב נוסף בנובמבר, עם הגדלת תנודת השער המירבית המותרת במסחר הפתיחה, במניה בודדת, מ- 15% ל-35%, ועם שינוי תמהיל הפקודות, שניתן להגיש למסחר. בנוסף, הפעילה הבורסה מתחילת השנה שיטת חישוב חדשה לשער הנעילה, המצמצמת את השפעתן של עסקאות קטנות על שער הנעילה, במניות דלות סחירות.

גיוס הון / חברות חדשות

השפל בשוק המשני נתן אותותיו גם בשוק הראשוני וסה"כ גוייסו כ- 2.8 מיליארד ש"ח בהנפקות מניות לציבור ובהנפקות זכויות, לעומת כ- 5.7 מיליארד ש"ח בשנת 2000 (כולל הנפקת בנק הפועלים בסך 2.4 מיליארד ש"ח, אשתקד).

ביטוי נוסף להאטה בשוק ההנפקות, הינו מספר החברות החדשות שהגישו השנה טיוטות תשקיף, כ-10 חברות לעומת יותר מ- 100 חברות אשתקד. רק חברה חדשה אחת, "גמול", השלימה את תהליך ההנפקה והציעה השנה מניות לציבור וגייסה כ- 70 מיליון ש"ח.

בדומה לתקופות שפל קודמות, התאפיין גיוס ההון, בריבוי הנפקות זכויות – 11 מתוך 17 החברות שהנפיקו, ובשימוש נרחב בהנפקת איגרות חוב להמרה, שהיוו כ-61% מסך גיוס ההון (ללא תאלי 25).

15 חברות ישראליות הצטרפו לבורסה במסגרת הרישום הכפול מאז אוקטובר 2000. שתי הגדולות, "ריבוע כחול ישראל" ו"פרטנר תקשורת", נכללות במדד ת"א-25 ו- 11 חברות נוספות נכללות במדד תל-טק. סך שווי השוק של חברות אלה בסוף השנה כ- 14 מיליארד ש"ח, המהווים כ- 5.5% משווי המניות בבורסה.

השנה בוצעו 64 הקצאות פרטיות, במסגרתן גוייסו כ- 4.1 מיליארד ש"ח, לעומת כ- 7.5 מיליארד ש"ח אשתקד. זו השנה השלישית ברציפות בה הסכום המגוייס בהקצאות פרטיות עולה על סכום הגיוס בהנפקות לציבור ובזכויות. ההקצאה הפרטית הגדולה ביותר בוצעה ע"י "טבע", שגייסה כ- 1.3 מיליארד ש"ח ממשקיעים מוסדיים בארה"ב באמצעות אג"ח להמרה.

כמו כן, לראשונה בוצעה הקצאה פרטית של איגרות חוב להמרה, לא צמודות, למשקיעים מוסדיים ע"י "קרדן".

הפרטה

תהליך ההפרטה נעצר השנה כמעט לחלוטין והתמורה ממכירת מניות הממשלה בחברות הסתכמה השנה ב- 100 מיליון ש"ח בלבד, לעומת כ- 2.9 מיליארד ש"ח, אשתקד (הרוב מהנפקת "בנק הפועלים"). הממשלה מכרה בפברואר את מניותיה ב"אוצר השלטון המקומי" תמורת 40 מיליון ש"ח ובמאי את יתרת אחזקותיה (כ- 23%) ב"שקם" תמורת 20 מיליון ש"ח.

בנוסף מכרה הממשלה בנובמבר את מניותיה ב"חברה הישראלית לביטוח אשראי" ל"הכשרת הישוב ביטוח" תמורת כ- 40 מיליון ש"ח.

הצעות רכש

ריבוי הצעות רכש בשנת 2001, בהמשך למגמה שהחלה לפני 3 שנים, גרם למחיקת חברות רבות ולצמצום ה"שרשור הבורסאי" והיווה סמן לתהליך התבגרותו של שוק המניות בתל-אביב.

בשנת 2001 בוצעו 53 הצעות רכש, לעומת 22 הצעות אשתקד, ובעקבותיהן נמחקו 26 חברות מהמסחר בבורסה. הצעות רכש ל- 15 חברות נוספות, נכשלו. כמו כן, בוצעו 12 הצעות רכש לחלק מהמניות.

החברות הגדולות ביותר שנמחקו השנה מהבורסה עקב הצעות רכש היו "כלל אלקטרוניקה", "בנק משכן", "אמריקה" ו"פאורה".

שוק הנגזרים

אופציות על מדד ת"א – 25

למרות הירידה בפעילות בשוק המניות, נמשכה הפעילות הנמרצת בשוק הנגזרים. בשנת 2001 נסחרו כ- 110 אלף אופציות ביום בממוצע, בדומה למחזורים אשתקד.

בחודשים ספטמבר ודצמבר נרשם מחזור יומי של כ- 134 אלף יחידות על רקע פיגועי הטרור בארה"ב בספטמבר והורדת הריבית בדצמבר. ב- 23 בדצמבר, נרשם מחזור שיא של כ- 316 אלף אופציות.

אופציות שקל-דולר

התנודתיות הרבה בשער הדולר במהלך השנה גרמה להכפלת מחזור המסחר באופציות הדולריות. בשנת 2001 הסתכם המחזור בכ- 25 אלף אופציות ליום בממוצע, לעומת כ- 13 אלף אופציות בשנת 2000. ב- 23 בדצמבר, נרשם מחזור שיא של כ- 108 אלף אופציות.

מסחר ער מתקיים באופציות הדולריות גם בימי ראשון בהם אין מסחר במטבע חוץ. שער הדולר המגולם במחירי האופציות בימי א', מהווה סמן למשקיעים בדולר בהמשך השבוע.

בעקבות הפעילות הערה בנגזרי שער החליפין ולקראת השינוי בשיטת המטבע באירופה, בתחילת שנת 2002, השיקה הבורסה בסוף נובמבר נגזרים על שער האירו.

שוק איגרות החוב

בשוק איגרות החוב נרשמה פעילות שיא, שהתבטאה בעליות שערים של כ- 13.2%, במחזורי מסחר גבוהים ובגיוס הון נרחב. מחזור המסחר היומי עלה ב- 80% ל- 550 מיליון ש"ח, לעומת כ- 300 מיליון ש"ח בממוצע בשנת 2000. יצוין כי ב-25 בדצמבר נרשם מחזור של כ- 1.6 מיליארד ש"ח – שיא כל הזמנים.

איגרות החוב הצמודות למדד (ממשלתיות ואחרות) עלו בכ- 15.1%, במקביל לעליה בקצב האנפלציה לעומת אשתקד, כאשר בסוף השנה היו התשואות ברוטו לפידיון באג"ח הממשלתיות הצמודות למדד כ- 4% לעומת כ- 6% אשתקד. איגרות החוב לטווח בינוני וארוך עלו בשעור של עד 22%, ואילו איגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד לטווח קצר, רשמו עליה של עד כ- 14%.

איגרות החוב הצמודות למט"ח עלו בכ- 12.5% במקביל לעליית הדולר תוך תנודתיות רבה, ואיגרות החוב הממשלתיות הלא צמודות עלו בכ- 10.0%.

הסחירות הגבוהה של איגרות חוב מסוג "שחר", הנגרמת, בין היתר, בזכות מספר הסדרות הקטן, תרמה לגידול חלקם במחזור המסחר הכולל ל-37%, לעומת כ-26% אשתקד.

גיוס הון

גיוס ההון הממשלתי באמצעות אג"ח זינק לשיא של 40 מיליארד ש"ח, לעומת כ- 21 מיליארד ש"ח בשנת 2000. גיוס ההון נטו בשנה הנסקרת הסתכם בכ- 3 מיליארד ש"ח לעומת עודף פדיונות של למעלה מ- 8 מיליארד ש"ח, אשתקד.

כ- 81% מגיוס ההון בוצע באמצעות איגרות חוב לא צמודות מסוג "שחר" ו"גילון" והיתר באיגרות חוב צמודות מדד. במהלך השנה נרשמה עליה הדרגתית בחלקו של גיוס ההון באמצעות איגרות חוב צמודות מדד, מכ- 0% בינואר לכ- 20% בדצמבר, ואילו באיגרות החוב הלא צמודות נרשמה ירידה הדרגתית, מ- 100% בינואר לכ- 80% בסוף השנה. יש לציין שמאז ינואר אשתקד לא הנפיקה הממשלה איגרות חוב צמודות למט"ח.

לראשונה, הנפיקה הממשלה בחודש מאי, סדרה של איגרות חוב לא צמודות, נושאות ריבית קבועה, מסוג "שחר", שמשך תקופת הפדיון שלהן 10 שנים, ובאוגוסט הנפיקה סדרה של איגרות חוב צמודות למדד המחירים לצרכן, מסוג "גליל", שמשך תקופת הפדיון שלה הינו 20 שנה.

הסקטור העסקי, בעיקר הבנקאי, גייס סכום שיא של כ- 2.7 מיליארד ש"ח, לעומת כ- 300 מיליון ש"ח בלבד בשנת 2000. כ-0.6 מיליון ש"ח גוייסו, לראשונה, בהנפקת איגרות חוב לא צמודות ע"י חברות.

ההנפקות הגדולות ביותר היו של "לאומי מימון" ו"פועלים הנפקות", שגייסו כ- 1.5 ו- 0.6 מיליארד ש"ח בהתאמה. בנוסף להנפקת איגרות חוב, הנפיק "בנק הפועלים" גם "שטרי הון נדחים", שהוכרו כ"הון משני עליון" ע"י בנק ישראל.

סכום נוסף של כ- 3.5 מיליארד ש"ח גוייס באמצעות הקצאות פרטיות של איגרות חוב לא סחירות למשקיעים מוסדיים. מבין הנפקות אלה בלטו "בזק", "אי.די.בי פיתוח", "כלל תעשיות", ו"לאומי למשכנתאות".

מלווה קצר מועד

שערי מלווה קצר מועד עלו השנה בכ- 8% והתשוואה השנתית לפידיון בסוף השנה היתה כ- 4% לעומת כ- 8% בסוף שנת 2000.

מחזור המסחר היומי, בבורסה ומחוצה לה, הסתכם בכ- 200 מיליון ש"ח, בדומה ל-2000. בחודש ספטמבר נרשם מחזור שיא יומי של כ- 325 מיליון ש"ח.

יתרות המק"מ שבידי הציבור הסתכמו בסוף השנה בכ- 36 מיליארד ש"ח, לעומת כ- 31 מיליארד ש"ח בסוף שנת 2000.